

NOTĂ ASUPRA COMANDAMENTELOR MILITARE ALE LUI C. IULIUS QUADRATUS BASSUS¹

de RADU URLOIU

Articolul propune completarea unei inscripții de la Pergam privitoare la cariera generalului roman C. Iulius Quadratus Bassus cu numele legiunii VI Ferrata, al cărei nume se regăsește la Sarmizegetusa Regia pe un bloc de piatră datând din intervalul dintre cele două războaie ale lui Traian.

Cariera acestui ilustru personaj este cunoscută datorită unei inscripții în limba greacă, descoperită în templul lui Asklepios din Pergam², precum și a unei alte inscripții, în limba latină, foarte deteriorată, de la Heliopolis (în Syria)³.

C. Iulius Quadratus Bassus a parcurs primele trepte ale carierei sale sub domniile lui Domitian și Nerva, dar s-a remarcat îndeosebi pe timpul lui Traian⁴. Personaj de rang senatorial și descendent al unei ilustre familii din Pergam, Bassus a devenit unul dintre cei mai capabili generali ai lui Traian, însoțindu-l pe acesta în războaiele cu dacii și fiind distins, la sfârșitul celui de-al doilea război, cu *ornamenta triumphalia*. Ulterior, între anii 108–111, a îndeplinit funcția de *legatus Augusti pro praefore* al Cappadociei, Galatiei, Armeniei Mici, Pontului, Paphlagoniei, Isauriei și Frigiei⁵. Se pare că, în timpul războiului parthic, l-a însoțit din nou pe

¹ Acest articol inaugurează *Lucrările seminarului de istorie antică și epigrafie „D. M. Pippidi”* (Institutul de Arheologie „V. Pârvan” din București), sub îndrumarea conf. univ. dr. C. C. Petolescu.

² Th. Wiegand, în *Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse* 5, 1932, p. 39–42, cu comentariu de W. Weber, la p. 57–95 (=AnnEp, 1933, 268); R. Herzog, *SbAkadBerlin* 10, 1933, p. 408–415 (=AnnEp, 1933, 201); A. v. Premerstein, *SbAkadMünchen* 3, 1934, p. 3–87 (=AnnEp, 1934, 176); E. M. Smallwood, *Documents illustrating the Principates of Nerva, Trajan and Hadrian*, Cambridge, 1966, p. 80–81, nr. 214; Chr. Habicht, *Altertümer von Pergamon VIII, 3. Die Inschriften des Asklepieions*, Berlin, 1969, p. 43–53, nr. 21 (cu *variae lectiones*).

³ CIL III, 14387, d-w (=AnnEp, 1934, 177 =IGLS VI, 2775); cf. Premerstein, *op. cit.*, p. 53–69; Habicht, *op. cit.*, p. 50–52.

⁴ Habicht, *op. cit.*, p. 43–53, nr. 21; PIR² I, 508; E. Greag, *RE, Suppl. VII*, 1940, col. 311–312; A. Stein, *Die Reichsbeamten von Dazien*, Budapesta, 1944, p. 11–14; W. Eck, *RE, Suppl. XIV* (1974), col. 209–211; H. Halfmann, *Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zu Ende des 2. Jh. n. Chr.*, Göttingen, 1979, p. 119–120, nr. 26; idem, în *Epigrafie e ordine senatorio II* (Tituli, 5), Roma, 1983, p. 626; K. Strobel, *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans*, Bonn, 1984, p. 64–66, 102–103; I. Piso, *Fasti Provinciae Daciae I, Die senatorischen Amtsträger*, Bonn, 1993, 23–29, nr. 4.

⁵ Pentru r. 6–9 ale inscripției de la Pergam; Habicht a preferat la începutul r. 9, din motive de spațiu, Φουγιάς; B. E. Thomasson, *Laticuli praesidium*, Göteborg, 1984, col. 268, nr. 18.

împăratul Traian, fiind apoi numit guvernator al Siriei Phoenice Commagene⁶, apoi, în 117, al Daciei⁷. A murit în această provincie în cursul luptelor cu sarmații iazigi, la sfârșitul anului 117 sau la începutul anului următor⁸.

În r. 17–21 al inscripției de la Pergam, sunt enumerate numele a șapte legiuni, care, potrivit ipotezei lui A. v. Premerstein, se grupează în două comandamente diferite⁹; acest învățat considera că, atunci când *vexillationes* din legiuni diferite sunt reunite în comandamente speciale, ele apar în ordinea numărului lor de ordine. Aceste comandamente speciale au fost deținute de către Bassus în timpul primului război dacic¹⁰, respectiv în timpul războiului cu parții.

În primul război dacic, Bassus a comandat *vexillationes* de valoarea unei legiuni (era doar fost *praetor*, *vir praetorius*), care proveneau din trei unități orientale: *legio IV Scythica* (Syria)¹¹, o legiune necunoscută și *legio XII Fulminata* (Cappadocia)¹² (r. 17–19). Numărul de ordine al legiunii necunoscute trebuie să fie mai mare decât IV și mai mic decât XII; singurele legiuni din Orient care îndeplinesc aceste condiții sunt *legio VI Ferrata* (Syria)¹³ și *legio X Fretensis* (Iudaea)¹⁴.

Se știe însă că la Sarmizegetusa Regia a staționat, în perioada dintre cele două războaie dacice, o garnizoană formată din *vexillationes* ale unor legiuni, printre care figurează și *legio VI Ferrata*¹⁵. Mai menționăm, totodată, că la Domnești (jud. Bistrița-Năsăud) s-a descoperit o inscripție dedicată lui Iupiter Optimus Maximus Dolichenus, de către un centurion din legiunea *X Fretensis*¹⁶. Nu poate fi totuși acceptată ipoteza prezenței unui detașament militar roman în această zonă, în perioada dintre cele două războaie dacice; de altfel, este puțin probabil ca la începutul secolului al II-lea să se fi practicat în Dacia cultul lui I. O. M. Dolichenus. Inscripția de la Domnești datează, deci, dintr-o perioadă ulterioară războaielor dacice. Putem astfel presupune că legiunea al cărei nume lipsește în r. 18 al inscripției de la Pergam este *legio VI Ferrata*¹⁷.

Celălalt comandament a fost exercitat de către Bassus în timpul războiului parthic, în fruntea unor *vexillationes* provenind din patru legiuni, de data aceasta în calitate de *vir consularis*¹⁸: *legio III Gallica* (Syria)¹⁹, o legiune necunoscută, *legio XIII Gemina* (Dacia)²⁰, și o altă legiune necunoscută (r. 19–21).

⁶ Thomasson, *op. cit.*, col. 310, nr. 43.

⁷ *Ibidem*, col. 149, nr. 3.

⁸ I. I. Russu, *Dacia și Pannonia Inferior în lumina diplomei din anul 123*, București, 1973, p. 37 (=Dacia, N. S. 17, 1974, p. 163); Premerstein crede că moartea lui Bassus s-ar datora unor cauze naturale.

⁹ Premerstein, *op. cit.*, p. 67.

¹⁰ Strobel, *op. cit.*, p. 45.

¹¹ E. Ritterling, RE XII, col. 1560.

¹² *Ibidem*, col. 1707.

¹³ *Ibidem*, col. 1590.

¹⁴ *Ibidem*, col. 1673.

¹⁵ IDR III/3, 270.

¹⁶ CIL III, 7625; ActaMN 6, 1969, p. 182.

¹⁷ Numele acestei legiuni este propus și de Weber, *op. cit.*, [Σιδὴρα] (apud Habicht, *op. cit.*, *variae lectiones*).

¹⁸ C. Iulius Quadratus Bassus a fost *consul suffectus* în perioada 1 mai–31 august 105 (A. Degrassi, *I fasti consolari dell' Impero Romano*, Roma, 1952, p. 31; L. Vidman, *Fasti Ostienses*, Praga, 1982, p. 460).

¹⁹ Ritterling, RE XII, col. 1523.

²⁰ *Ibidem*, col. 1716.

Recent, au fost aduse argumente privind participarea unor *vexillationes* din legiunile staționate în Dacia pe timpul lui Traian (*legio I Adiutrix*, *legio IV Flavia Felix* și *legio XIII Gemina*) la războiul parthic²¹. Legiunea necunoscută din r. 20 ar putea fi *legio IV Flavia Felix*. Pentru completarea lacunei din r. 21, unde ar trebui să fie numele altei legiuni, au fost propuse fie *legio X Fretensis*²², fie *legio XVI Flavia Firma* (Syria)²³, fie *legio XXII Primigenia* (Germania Superior)²⁴.

NOTE SUR LES COMMANDEMENTS MILITAIRES DE C. IULIUS QUADRATUS BASSUS

RÉSUMÉ

L'inscription de Pergame relative à la carrière de C. Iulius Quadratus Bassus fait mention aux lignes 17–19 d'un commandement militaire sur quelques *vexillationes* légionnaires provenant des légions d'Orient: *IV Scythica*, une légion inconnue et *XII Fulminata*. Selon l'auteur, il est possible d'identifier cette unité inconnue avec la *legio VI Ferrata* dont le nom est relevé par une inscription sur un bloc de construction mis à jour à Sarmizegetusa Regia et qui date d'entre les deux guerres daces de Trajan.

²¹ C. C. Petolescu, *Dacia*, N.S. 33, 1989, p. 253–254.

²² Herzog, *op. cit.*, p. 413 (apud Habicht, *op. cit.*, *variae lectiones*).

²³ Piso, *loc. cit.*, p. 29; Ritterling, RE XII, col. 1765.

²⁴ Weber, *op. cit.*, p. 73; Ritterling, RE XII, col. 1799.

